

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗΝ ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΣ

VOL VIII

Ἰωάννης Καραβιδόπουλος

Εἰσαγωγή στὴν Καινὴ Διαθήκη

«Ὁ λόγος ὁ τοῦ σταυροῦ δύναμις Θεοῦ ἐστὶ»

LS 174

OSTRACON
PUBLISHING

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2016

Αγορά Ευδοξία
2018-19
Αρ. Κλημ 1920.

Πιν 92296902.

CRITICAL APPROACHES TO THE BIBLE
VOLUME VIII

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΟΥΡΤΖΙΟΣ
ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΑΤΜΑΤΖΙΔΗΣ

Ιωάννου Μιχαήλ 2, 546 22 - Θεσσαλονίκη
Τηλ.: 2310-222.726 • Fax: 2310-222.734
E-mail: info@ostraconpublishing.com
Web: <http://ostraconpublishing.com/>

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται από τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και από τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη, η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή οποιοδήποτε μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση, και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό, σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Α' Έκδοση 1983, Έκδόσεις Π. Πουρναράς
Β' Έκδοση 1998, Έκδόσεις Π. Πουρναράς
Γ' Έκδοση 2007, Έκδόσεις Π. Πουρναράς

Copyright

© Ιωάννης Καραβιδόπουλος
© Ostracon Publishing

ISSN: 2241-8849

ISBN: 978-618-5146-32-0

25

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΙΑΚΩΒΟΥ

25.1. Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ

Ἡ πρώτη ἀπό τίς καθολικές ἐπιστολές ἔχει ὡς ἀποστολέα τόν Ἰάκωβο, ὁ ὁποῖος προσδιορίζεται «ὡς Θεοῦ καί κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος» καί ἀπευθύνεται «ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ» (1,1). Ἀπό τούς Ἰακώβους πού ἀναφέρει ἡ Κ.Δ. συγγραφέας τῆς ἐπιστολῆς μπορεῖ νά εἶναι μόνο ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος, γιά τόν ὁποῖο γνωρίζουμε ὅτι πίστευσε μετά τήν ἀνάσταση τοῦ Κυρίου καί κατέλαβε μάλιστα ἡγετική θέση στην πρώτη Ἐκκλησία. Ὁ Παῦλος παραθέτει τήν παράδοση γιά ἐμφάνιση τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ στόν Ἰάκωβο (Α΄ Κορ 15,7, πρβλ. Καθ' Ἑβραίους ἀπόκρυφο εὐαγγέλιο, 7) καί τόν ἀναφέρει πρῶτο μεταξὺ τῶν «δοκούντων στυλοὶ εἶναι τῆς Ἐκκλησίας» (Γαλ 2,9 πρβλ καί Γαλ 1,19· 2,9· Πρ 1,13. 12,2. 15,13. 21,18).

Ὁ ἱστορικός τῆς Ἐκκλησίας Εὐσέβιος διασώζοντας πληροφορίες τοῦ Ἠγήσιππου περιγράφει τόν Ἰάκωβο ὡς ἄνδρα ἅγιο, δίκαιο, ὀλιγαρχή τόσο στήν τροφή ὅσο καί στήν ἐνδυμασία, μέ γόνατα πού εἶχαν σκληρυνθεῖ ἀπό τίς συνεχεῖς προσευχές

καί ἔγιναν σάν τῆς καμήλας («ὡς ἀπεσκληρηκένοι τὰ γόνατα αὐτοῦ δίχην καμήλου, διὰ τὸ αἰεὶ κάμπειν ἐπὶ γόνου προσκυνοῦντα τῷ Θεῷ, καί αἰτεῖσθαι ἄφεσιν τῷ λαῷ»). Γιά τίς ἀρετές του αὐτές ὀνομάστηκε «ὁ δίκαιος». Στή συνέχεια ἀφηγεῖται ὁ Εὐσέβιος τά περί τοῦ λιθοβολισμοῦ τοῦ Ἰακώβου ἀπό τούς Ἰουδαίους (Ἐκκλ. Ἱστορία Β' 1,5 καί 23,4-18). Τό λιθοβολισμό τοῦ ἀδελφοθέου ἐπὶ ἀρχιερέως Ἄνανου, μετὰ τόν θάνατο τοῦ Φήστου καί πρὶν ἀναλάβει καθήκοντα ὁ νέος ἐπίτροπος τῆς Ἰουδαίας Ἀλβίνος (τό 62 μ.Χ.), ἀφηγεῖται καί ὁ Ἰουδαῖος ἱστορικός Ἰώσηπος (Ἰουδ. Ἀρχαιολογία 20,200), ὁ ὁποῖος μάλιστα σάν δεῖγμα τῆς μεγάλης ἐκτίμησης ὄλων πρὸς τό πρόσωπο τοῦ Ἰακώβου ἀναφέρει ὅτι τήν καταστροφή τῆς Ἱερουσαλήμ ἀπό τούς Ρωμαίους θεώρησαν ὡς τιμωρία τοῦ Θεοῦ στούς Ἰουδαίους γιά τό λιθοβολισμό τοῦ Ἰακώβου.

Στόν Ἰάκωβο, ἡγετική μορφή τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἀποδίδεται πλὴν τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς καί ἓνα ἀπόκρυφο κείμενο τοῦ 2^{ου} αἰώνα πού ἔχαιρε μεγάλης ἐκτίμησης στήν Ἐκκλησία, τό *Πρωτευαγγέλιον Ἰακώβου*, καθὼς ἐπίσης καί ἀπό τά Γνωστικά κοπτικά κείμενα τοῦ Nag Hammadi τό *Ἀπόκρυφον Ἰακώβου* καί δύο *Ἀποκαλύψεις*. Ἡ ἐκτίμηση γιά τό πρόσωπο τοῦ Ἰακώβου καί τήν ἡγετική του θέση στήν πρώτη Ἐκκλησία ἀπηχεῖται ἐπίσης καί σέ ἄλλα Ἀπόκρυφα: *Εὐαγγέλιον καθ' Ἑβραίου* (7), *Εὐαγγέλιον Θωμᾶ* (λόγιο 12), *Ψευδο-Κλημέντια γραμματεία*.

Ὁ συγγραφέας τῆς Καθολικῆς ἐπιστολῆς μιλάει μέ κύρος καί αὐθεντία τόσο τό θεολογικό του ὑπόβαθρο ὅσο καί ἡ γλωσσική του διατύπωση προκαλοῦν αἴσθηση. Εἶναι βαθιά ριζωμένη ἡ σκέψη του στήν Π.Δ. ἀλλά κινεῖται καί μέ ἄνεση στή ρητορική τῶν κυνικῶν καί στωϊκῶν ἠθικολόγων. Τό πλούσιο λεξιλόγιό του ἐπισημαίνεται ἀπό τούς σύγχρονους μελετητές τῆς ἐπιστολῆς: Ἔχει 63 «ἄπαξ λεγόμενα» σέ ὅλη τήν Κ.Δ., ἀπό τά ὁποῖα τά 13 γιά πρώτη φορά ἐμφανίζονται στήν ἐλληνική γραμματεία, ὅπως π.χ. ἀνέλεος, ἀνεμιζόμενος, ἀπείραστος, ἀποσκίασμα, δίψυχος, θρησκός, προσωποληψία, χρυσοδακτύλιος, κ.ἄ. Ἐπίσης, παρουσιάζει σχήματα παρονομασίας, παρήχησης, ὑπόταξη τῶν προτάσεων καί ὄχι ἀπλή παράταξη, γνωμικούς ἀόριστους, ρητορικές ἐρωτήσεις, κ.ἄ. πού δείχνουν τόν πλούσιο φιλολο-

γικό του ἐξοπλισμό (βλ. περισσότερα στή βιβλιογραφία και εἰδικότερα στό ὑπόμνημα τοῦ Davids, σ. 57 ἐ.).

Οἱ παραπάνω διαπιστώσεις θέτουν τό ἐρώτημα σέ σχέση μέ τό συγγραφέα στόν ὁποῖο ἀποδίδεται ἡ ἐπιστολή. Εἶναι δυνατό ἓνα τόσο καλογραμμένο ἑλληνικό κείμενο, πού θυμίζει ἑλληνιστική «διατριβή» νά προέρχεται ἀπό τόν Ἰακώβο πού δέν εἶχε τέτοια γνώση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας; Στό ἐρώτημα αὐτό δόθηκαν πολλές ἀπαντήσεις στή σύγχρονη ἔρευνα ἀπό τίς ὁποῖες ἀναφέρουμε τίς σπουδαιότερες.

α. Ὅρισμένοι ἐρευνητές θεωροῦν τήν ἐπιστολή ψευδεπίγραφη καί τήν τοποθετοῦν στά τέλη τοῦ 1^{ου} αἰώνα· τήν ἀποδίδουν σ' ἓνα ἄγνωστο σέ μᾶς συγγραφέα πού ἔχει ἰουδαιοχριστιανική μόρφωση ἀλλά καί πλούσια γνώση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καί πού γιά νά δώσει μεγαλύτερο κύρος στά γραφόμενά του –πράγμα σύνηθες ἐκείνη τήν ἐποχή– καλύπτεται πίσω ἀπό τό ὄνομα μιᾶς μεγάλης προσωπικότητας, τοῦ ἀδελφόθεου Ἰακώβου. Μερικές μάλιστα ἀπό τίς πρόσφατες Εἰσαγωγές στήν Κ.Δ. συνεξετάζουν τήν ἐπιστολή αὐτή μέ ἔργα τῆς ἰδίας ἐποχῆς (τέλη Α' αἰώνα) ὅπως ἡ Α' Κλήμεντος καί ἡ Διδαχή.
β. Ἀντίθετα, ὀρισμένοι τή θεωροῦν πρῶμο ἔργο, ἴσως μάλιστα τό πρῶτο ὀλοκληρωμένο χριστιανικό κείμενο καί τήν τοποθετοῦν λίγο πρῖν ἀπό τήν Ἀποστολική Σύνοδο, δηλ. στά ἔτη 47/48, πρῖν ἀκόμη καί ἀπό τίς ἐπιστολές τοῦ Παύλου (χαρακτηριστικό παράδειγμα ὁ J.A. Robinson, *Redating the New Testament*, 1976, σ. 138-9).

γ. Ἄλλοι θεωροῦν τήν ἐπιστολή ὡς ἰουδαϊκό κείμενο μέ ἠθικές παραινέσεις, πού κάποιος χριστιανός τό ἐκχριστιάνισε προσθέτοντας τό ὄνομα Ἰησοῦς Χριστός στά χωρία 1,1 καί 2,1 καθώς καί μερικά νέα στοιχεῖα, ἐνῶ οἱ ἠθικές παραινέσεις πού εἶναι κοινές στόν ἰουδαϊσμό καί χριστιανισμό παρέμειναν ὅπως ἦταν. Παρόμοια εἶναι καί ἡ ἄποψη, πού κατά τόν ὑποστηρικτή της λύνει τό «αἶνιγμα» τῆς ἐπιστολῆς (A. Meyer, *Das Rötzel des Jacobusbriefes*, 1930): ἓνα ἀρχικό ἰουδαϊκό ψευδεπίγραφο κείμενο πού περιεῖχε τήν ἀλληγορική ἐπεξεργασία τῶν ἀποχαιρετιστήριων ὑποθηκῶν τοῦ Πατριάρχη Ἰακώβ πρὸς τοὺς δώδεκα γιούς του μετα-

τράπηκε σέ χριστιανικό από κάποιο γνώστη τῆς ἑλληνικῆς χριστιανό συγγραφέα στά τέλη τοῦ 1^{ου} αἰώνα, ὄχι πάντως ἀπό τόν ἀδελφόθεο Ἰάκωβο. Ὁ χριστιανός συντάκτης ἀντί τοῦ Ἰακώβ τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου ἔθεσε τό ὄνομα Ἰάκωβος στό ἐκχριστιανισμένο δικό του κείμενο.

δ. Τό παραινетиκό καί προτρεπτικό ὕφος τῆς ἐπιστολῆς καί ὁ ἐν γένει αὐθεντικός τρόπος μέ τόν ὁποῖο ἐκφράζεται ὁ συγγραφέας τῆς δείχνουν ὅτι τό κείμενο αὐτό προέρχεται ἀπό μιά ἡγετική μορφή τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, μορφή πού εἶχε σεβαστή θέση στίς συνειδήσεις τῶν ἀναγνωστῶν. Βέβαια τό θέμα τῆς ἑλληνικῆς διατύπωσης εἶναι ἀνεξάρτητο τοῦ περιεχομένου, μπορεῖ δηλ. ἡ γλωσσική διατύπωση νά ὀφείλεται σέ πρόσωπο ἄλλο, διάφορο τοῦ Ἰακώβου. Ἄλλωστε τό κείμενο αὐτό μέ τίς συνεχεῖς προσφωνήσεις του («ἀδελφοί μου», «ἀδελφοί μου ἀγαπητοί» κλπ.) μᾶς δίνει περισσότερο τήν ἐντύπωση ὁμιλίας ἢ συλλογῆς ὁμιλιῶν παρά ἐπιστολῆς. Τό μόνο ἐπιστολικό στοιχεῖο εἶναι τό προοίμιο (1,1). Κατά μίαν ἄποψη ἴσως πρόκειται κατά βάση γιά ὁμιλία πού ἐκφωνήθηκε ἀπό τόν Ἰάκωβο στά ἀραμαϊκά σέ κάποια κοινότητα τῆς Παλαιστίνης, π.χ. τῶν Ἱεροσολύμων, μεταξύ τῶν ἐτῶν 40-50. Ἡ κοινότητα αὐτή περνοῦσε κάποια κρίση πού ὀφειλόταν στήν καταπίεση καί τόν διωγμό τῶν μελῶν τῆς ἐκ μέρους τῶν «πλουσίων», ὅπως φαίνεται ἀπό τήν ἴδια τήν ἐπιστολή. Τήν ὁμιλία αὐτή, κατά τούς ὑποστηρικτές τῆς ἄποψης αὐτῆς, κάποιος χριστιανός, πολύ καλός γνώστης τῆς ἑλληνικῆς, τή μετέφρασε ἀργότερα στά ἑλληνικά, ὥστε νά ὀφελῆθοῦν ἀπό τό πλούσιο περιεχόμενό της καί ἄλλοι χριστιανοί, ἐκτός Παλαιστίνης (βλ. Σ. Ἀγουρίδη, Ἰπόμνημα εἰς τήν ἐπιστολή τοῦ ἀγίου Ἰακώβου, 1956, ἐπανάκδ.2012).

ε. Ἡ ἐπιστολή Ἰακώβου, πλὴν τῶν ρητορικῶν σχημάτων καί τοῦ πλούτου τῶν ἑλληνικῶν λέξεων καί ἐκφράσεων πού ἔχει, παρουσιάζει καί τά ἀκόλουθα χαρακτηριστικά: Ζωηρός προφητικός τόνος πού θυμίζει τούς μεγάλους προφήτες τῆς Π.Δ., γνωμικό καί ἀποφθεγματικό ὕφος πού προδίδει ἐξάρτηση ἀπό τή σοφιολογική γραμματεία τῆς Π.Δ., ὁμοιότητα μέ τήν ἐπί τοῦ ὄρους ὁμιλία τοῦ Κυρίου (Μθ 5-7) σέ τέτοιο

σημείο ὥστε νά χαρακτηρίζεται ἡ ἐπιστολή ὡς ἡ «ἐπί τοῦ ὄρους ὁμιλία μεταξύ τῶν ἐπιστολῶν». Ἡ ὁμοιότητα μέ τό κατά Ματθαῖον καί τό Παλαιοδιαθηκικό του ὑπόβαθρο μᾶς ὁδηγεῖ στό νά ἀναζητήσουμε τήν τελική σέ ἐλληνική γλώσσα καταγραφή της στούς μετά τόν θάνατο τοῦ Ἰακώβου (62 μ.Χ.) χρόνους καί μάλιστα μετά τό 70. Πρός τήν ἴδια κατεύθυνση μᾶς ὁδηγεῖ ἡ μνεία «διδασκάλων» (3,1) καί «πρεσβυτέρων τῆς Ἐκκλησίας» (5,14-15) πού καλοῦνται γιά νά προσευχηθοῦν καί νά ἀλείψουν μέ ἔλαιο τούς ἀσθενεῖς. Ὅτι βέβαια ὁ ἀρχικός πυρήνας συνδέεται μέ τό κύρος τοῦ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου εἶναι προφανές. Ἔτσι, ἡ ὑπόθεση πού παραθέσαμε προηγουμένως (στήν παράγρ. δ) πλησιάζει περισσότερο πρός τή λύση τοῦ «αἰνίγματος» τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰακώβου.

25.2. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ

Τά θέματα πού ἀναπτύσσονται στήν ἐπιστολή εἶναι τά ἀκόλουθα: Τό νόημα τῶν πειρασμῶν καί ὁ τρόπος ἀντιμετώπισής τους (1,1-27)· ἡ διαγωγή τῶν «πλουσίων» ἔναντι τῶν «πτωχῶν» τῆς κοινότητος καί ἡ μεροληπτική πρός τούς πλουσίους στάση ὀρισμένων διδασκάλων (2,1-13)· ἡ πίστη χωρίς ἔργα εἶναι νεκρή (2,14-26)· πολλές δοκιμασίες τῆς κοινότητος προέρχονται ἀπό τήν ἀδυναμία πολλῶν μελῶν της νά χαλιναγωγήσουν τή γλώσσα τους, ἐνῶ τέλειος εἶναι αὐτός πού ἐλέγχει τή γλώσσα του (3,1-112)· πραγματική σοφία εἶναι αὐτή πού προέρχεται ἀπό τόν Θεό καί ἐκδηλώνεται μέ ἀνάλογον τρόπο ζωῆς (3,13-18)· ἡ προσκόλλησις στά ἀγαθά τοῦ κόσμου ἀποβαίνει τελικά ἔχθρα πρός τόν Θεό (4,1-12)· ἡ κρίσις ὅμως τοῦ Θεοῦ θά εἶναι αὐστηρή γιά ὅσους παραγνωρίζουν τό θέλημά του καί στηριζόμενοι στίς δικές τους δυνάμεις κάνουν σχέδια κερδοσκοπικά ἢ ἐκμεταλλεύονται τούς πτωχοῦς (4,13-5,6)· οἱ πιστοί πρέπει νά δείξουν καρτερία γιὰτί πλησιάζει ἡ κρίσις, νά προσεύχονται, νά ἐξομολογοῦνται τά ἁμαρτήματά τους καί νά προσπαθοῦν

νά επαναφέρουν τους αμαρτωλούς από την πλάνη στην όδο του Θεού (5,7-20).

Μιά σημείωση είναι απαραίτητη για όσα λέγονται για την πίστη και τά έργα στο 2,14-26 και πού θεωρήθηκαν ως πολεμική κατά της διδασκαλίας του Παύλου ότι ο άνθρωπος δικαιώνεται «ἐκ πίστεως καί οὐκ ἐξ ἔργων νόμου» (βλ. Γαλ. 2,16. 3,2. Ρωμ 3,20· 27. 11,6. Ἐφ 2,9). Ὅταν ὁ Ἰάκωβος ὑπογραμμίζει ὅτι «ἐξ ἔργων δικαιούται ἄνθρωπος καί οὐκ πίστεως μόνον» δέν στρέφεται κατά τῆς γνωστῆς παύλειας διδασκαλίας, ἀλλά κατά τῆς παρερμηνείας τῆς ἀπό ὀρισμένους χριστιανούς. Ὅσο κι ἂν ὁ τόνος εἶναι διαφορετικός στούς δύο συγγραφείς – ὁ Παῦλος τονίζει ιδιαίτερα τήν πίστη, ὁ Ἰάκωβος τά ἔργα – πρόκειται γιά τήν ἴδια διδασκαλία καί στούς δύο, γιά τήν πίστη πού ἐκδηλώνεται μέ ἔργα. Οὔτε γιά τόν Παῦλο εἶναι δυνατή ἡ πίστη πού δέν εἶναι «δι' ἀγάπης ἐνεργουμένη» (Γαλ 5,6), οὔτε γιά τόν Ἰάκωβο μποροῦν νά ὑπάρχουν ἔργα χωρίς πίστη. Ὅπως ἡ πίστη «χωρίς ἔργων νεκρά ἐστίν» (Ἰακ 2,26), ἔτσι καί τά ἔργα, ἰδίως τά ἔργα τοῦ νόμου, δέν σώζουν τόν ἄνθρωπο ἂν δέν ἔχει πίστη στόν Ἰησοῦ Χριστό.

25.3. ΚΑΝΟΝΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ

Ἡ κανονικότητα τῆς ἐπιστολῆς ἀμφισβητήθηκε ἀρκετά πρὶν ὀριστικοποιηθεῖ κατά τόν 4^ο αἰώνα. Ὁ Κανόνας τοῦ Μουρατόρι δέν τήν περιέχει. Πρῶτος τήν παραθέτει συχνά στά ἐρμηνευτικά του ὑπομνήματα ὁ Ὁριγένης. Ἐπίσης τήν παραθέτει ὡς «γραφή» καί ὁ Εὐσέβιος, ὁ ὁποῖος ὅμως ὅταν ἀπαριθμεῖ τά βιβλία τῆς Κ.Δ. τήν κατατάσσει στά «ἀντιλεγόμενα». Ὁ Θεόδωρος Μοψουεστίας τήν ἀπορρίπτει. Ἀπό τό τέλος τοῦ 4^{ου} αἰώνα ἀπαριθμεῖται σ' ὅλους τούς κανόνες τῆς Κ.Δ. Οἱ ἀντιρρήσεις τοῦ Λουθήρου, πού τήν χαρακτήρισε ὡς «ἀχυρένια ἐπιστολή», ἔχουν πιά ἐγκαταλειφθεῖ καί ἀπό τούς ἴδιους τούς προτεστάντες. Στήν Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ἡ ἐπιστολή ἐκτιμήθηκε ιδιαίτερα γιά τήν ἠθική τῆς διδασκαλίας καθώς καί γιά τή μεία τῆς προσευχῆς καί ἄλειψης τῶν ἀσθενῶν μέ ἔλαιο στό

χωρίο 5,13-15 πού προσάγεται ὡς γραφική θεμελίωση γιά τό μυστήριο τοῦ Εὐχελαίου.